

NAALAKKERSUISUNUT pitsaassutsimik naliliineq

Professor emerita Rashida Manjoomit, ulloq 30. april 2026

Suliassap nassuiaataa

1. Nalunaarusiani tamani ilisimatusarnikkut periuseq nalilersoruk, [immikkullu ilisimasaqarlutik suleqatigiinnik] isumaqatigiisummi immikkoortoq 4.1-imi allassimasutut periutsitut atorneqartoq "ilisimatusarnermi malitassanik akuerisaasunik" naammassinninnersoq aalajangerlugu. Nalunaarusiami ataatsimi imaluunniit nalunaarusiani marluusuni periuseq atorneqartoq "ilisimatusarnermi malitassanik akuerisaasunik" naammassinninngippat, qanutut naammassinninnginersoq ersarissumik allanneqassaaq.
2. Nalunaarusiami ataatsimi imaluunniit nalunaarusiani marluusuni periuseq atorneqartoq "ilisimatusarnermi malitassanik akuerisaasunik" naammassinninngippat, malitassanik unioqqutitsinerup imaannaanngissusaa nalilersorneqassaaq, pitsaassutsimillu naliliinermi allanneqarluni.
3. 2024-mi decembarip aappaani suliassap nassuiaataani allassimasutut suliassat nassuiaataat immikkoortut 1-7, nalunaarusiat tamarmik naammattumik akineraat nalilersoruk. Nalilersuineq pitsaassutikkut naliliinermi tunngavilersorneqassaaq.

Misissuinermi uani innersuussineq pisariinnerulersinniarlugu **nalunaarusiaq A**-mik Kalaallit Nunaanni 1960-imiilli naartunaveersaasersuisarmanermi inuit pisinnaatitaaffiit tunngasut pillugit akulusimaffigineqanngitsumik **nalunaarusiaq** innersuussutigineqarpoq. **Nalunaarusiaq B**-mik *Spiralilersuisimaneq pillugu suliaq – inatsisilerinerup, tarnip aamma intersektionel-ip tungaatigut isigalugu nalunaarusiaq* innersuussutigineqarpoq.

Pitsaassutsikkut naliliinissaq siunertarlugu oqaasertalerneqarlutik siuliani apeqqutitut pingasuusunut **akissutit**, ajornartorsiutit saqqummiunneqartut ataqatigiinnerat patsisaalluni ilaatigut qaleriittassapput. Ataatsimut isigalugu nalunaarusiat tamarmik eqqortumik suliaapput – naak assigiinngitsunik siunertaqarualutik – immikkulli ilisimasaqarlutik suleqatigiit suliaakkiissutaanni piumasaqaatit aalajangersarneqartut immaqa naammassigaluaat imaluunniit naammassinngikkaluaraat. Immikkut

ilisimasaqarlutik suleqatigiinni ilaasortaasunit tamanit suliaalluni, taamaalillunilu nalunarusiani taakkunani marlunni allassimallutik naleqarnerulersitsinermik akissutit itigartitsisut pinaveersaarneqarput. Taamaakkaluartoq suliaakkiissutigineqarluni qitiusumik paasinninneq tassaaginnassaaq "... 1960-mit ullumikkumut **Naartunaveersaasersuisimaneq pillugu suliami** (siornatigut spiralilersuisimaneq pillugu suliami) **inuit pisinnaatitaaffiitut tunngasortaannik immikkut ilisimasallit misissuinerat.** Kalaallit Nunaanni naalakkersuisut naatsorsuutigisaat tassaavoq, naartunaveersaasersuisimaneq pillugu suliamut atatillugu immikkut ilisimasallit misissuinerminni uani nunat assigiinngitsut akornanni inatsisitigut, inuillu pisinnaatitaaffiitut tunngasunik naammaginantumik saqqummiussillutillu qulaajaassasut.

Apeqqut 1 Nalunarusiani tamani ilisimatusarnikkut periuseq nalilersoruk, [immikkullu ilisimasaqarlutik suleqatigiinnik] isumaqatigiisummi immikkoortoq 4.1-imi allassimasutut periutsit atorneqartoq "ilisimatusarnermi malitassanik akuerisaasunik" naammassinninnersoq aalajangerlugu. Nalunarusiami ataatsimi imaluunniit nalunarusiani marluusuni periuseq atorneqartoq "ilisimatusarnermi malitassanik akuerisaasunik" naammassinninngippat, qanutut naammassinninnginersoq ersarissaumik allanneqassaaq.

Inuit pisinnaatitaaffiunik unioqqutitsisoqartoq qaangiisoqartoq uppersarsarneqartillugu ilisimatusarnermi malitassanik akuerisaasunik nalilersuineq, nalinginnaasumik ilisimatusarnermi tunngavinnik qitiulluinnartunik aallaaveqartarpoq. Taakkua ilaatigut tassaapput naapertuilluarneq, nakerisarsiunnginneq, atannginnerlu. Ilisimatusarnermi ileqqut, malitassallu pingaartumik nunat assigiinngitsut akornanni, nunap immikkoortortani, nunamilu inatsisitigut, politikkitigut, allattaavitsigullu isumaqatigiisutigineqartunit malittarisassiuunneqartarput – tassani unioqqutitsinerit misissorneqartut sakkortussusaasa, annertussusaasalu uuttornissaat anguniarlugu. Ileqqut, malittarisassallu pilersinneqartut saniatigut nalunarusianik attuumassuteqartunik, atortussanik innersuussutigineqartunik, periutsitigut malittarisassanik aamma tusarniaanermi angusat pillugit nalunarusianik misissuineq, inuit pisinnaatitaaffiunik unioqqutitsinermik qulaajaanermi, uppersarsaanermi, uuttuinnermilu tatiginassutsimik, eqqortuussutsimik, annertussutsimillu qulakkeerisunik paasissutissanik annertunerusunik aqqutissiuussivoq. Unioqqutitsinerit uppersarsarneqarnissaannut ikiuutaasinnaallutik periutsinik erseqqissunik, isummernertaqanngitsunik, ileqqorissaarnermullu tunngasunik

nakkutiginninnissamut, atuinissamullu taaguutitut sinnaakkutit aamma sakkussat amerlasoorujussuupput. Taakkua ilaatigut tassaapput inuit pisinnaatitaaffiit inatsimmit nunap immikkoortortaanni, nunallu assigiinngitsut akornanni isumaqatigiissusiorderit aamma uppersarsaasiorderit kiisalu malittarisassat aamma inatsisilerituunit, aammalu arlaannaannulluunniit attuumassuteqaratik immikkut ilisimasallit sukuiaanerit. Tunngavik taamatut suliniuteqarnermi tunngavigineqartoq tassaavoq inuit oqaluttuaannaannit uppersarsateqarnermit, ilisimatusarnermi malitassanik akuerisaasunik atuinikkut (qularnanngitsumik) atorsinnaasumik uppersarsateqalernissamut ikaarsaarnissaq, tassani uppersarsaatit inatsisitigut akisussaasunngortitsinissamut aamma pinaveersaartitsinissamut atorneqarsinnaatillugit, pisariaqarpat inatsimmut, politikkimut, eqqartuussivimmilu sulianut atatillugu.

Immikkut ilisimasaqarlutik suleqatigiit erseqqissumik misissuinnissamut piginnaatitaaffeqarlutillu isumaluutissaqarlutik, taamaalillunilu pineqaatissiissutissamik aalajangiisinnaatinneqarlutik eqqartuussivimmi imaluuniit imatut pineqaatissiissutaasinnaanani, kisiannili inatsisinik unioqqutitsilluni pinerluuteqarnermut eqqartuiffissatut pilersinneqanngillat. Killissatut taakkartorneqartut **nalunaarusiaq A-mi immikkoortoq 27-mi aamma 28-mi aamma nalunaarusiaq B-mi immikkoortoq 17-imit 24-mut** nassuiaatigineqarput, tassanilu pisinnaasat, oqartussat, piginnaatitsissut, isumalluutit kiisalu ataqatigiinnermut pissutsit ilaat nalunaarusiaq B-mi taaneqartut pineqarlutik. Taamaalilluni nalunaarusiani marluusuni taakkunani assigiinngitsutigut malugineqartutut annertuumik, kisiannili mattussinngitsumik, paasissutissat allat pingaartinneqarput, matumani, kisiannili tassunga killilernagu ilanngullugit: ilisimatusartut suleqatigiit 2025-mi septembarimi nalunaarusiaat taaguuteqartoq "oqaluttuarisaanermik misissuineq", atortussat tamanit takuneqarsinnaasut, toqqortaatit tamanit takuneqarsinnaasut, taarsiiffigitinnissamik eqqartuussisutigut suliaannngortitsinermut atatillugu allagaatit tunniunneqartut, eqqartuussissuserisunik taarsiiffigitinnissamik eqqartuussisutigut suliaannngortitsinermut akuusunik ataatsimeeqateqarneq, politikerinit pisortatigoortumik utoqqatsernerit, pisinnaatitsissummik pigisaqartunik aamma soqutigisalinnik qulinik tusarniaaneq kiisalu allakkatigut ilassutit tiguneqartut aqqanillit. **Nalunaarusiaq A-mi, immikkoortoq 24-mi** allassimasutut: "Nunat assigiinngitsut akornanni eqqartuussivinni suleriaaseq, piginnaatitsissutillu aalajangersagai naapertorlugit... nalunaarusiaq manna toqqaannartumik, toqqaannanngitsumillu (uppersarsaatinik) paasissutissanik

tunngaveqarpoq. Toqqaannanngitsumik paasissutissat tassaapput pisumi atortussat periutsinik, ataqatigiinnernik, pisunillu aalajangersimasunik uppersarsaat, taakkunaanngaanniillu inerniliussisoqarsinnaasoq". Taassuma saniatigut **Nalunaarusiaq A-p** aalajangerpaa, toqqaannanngitsumik (pingaarutilimmillu) uppersarsaatit paasissutissanik allanik ilallugit, pisimasup ilumut pisimaneranik uppersarsaasusaaq naleqquttumik inerniliisinnaatikkai – tamannalu naalagaaffiit innuttanut pisussaaffii naapertorlugit naalagaaffiup akisussaaffianik aalajangiinissami aalajangiisuukkajuttarluni. **Nalunaarusiaq A-mi immikkoortoq 29-mi** oqaatigineqarpoq, inuit pisinnaatitaaffiitut tunngatillugu nunat assigiinngitsut akornanni misissuinermi kommissionit uppersarsaanissamut piumasaqaat atorineqarsimasooq, tassalu "upperinissanut tunngavik naammattooq" pillugu malittassaq, imaappooq "akisussaaffimmik tatiginartumik aalajangersaanissamut periarfissiilluni, ilutigisaanillu misissuinermi killissarititaasut, matumani aamma inatsisitigut illersuinertaqannginnera eqqarsaatigineqarlutik naliliinerugallartoq imaluunniit aallarniutaasumik naliliineq". Taassuma saniatigut **immikkoortoq 30-mi** oqaatigineqarpoq, malitassatut akuerineqartoq "naammassineqassaaq kinaassusersiortuunngitsorlu tunngavissaqalerpat paasissutissat eqqortut tamakkerlugit ileqqui aallaavigalugit nassiuarneqarnerisut kiisalu inatsisigut inerniliunneqartut taakku paasissutissat eqqortut unioqqutitsinerup ilaannut naapertuuttut inerniliunniissanut malinnaasoq isummereersimanngippat". **Nalunaarusiaq A-mi immikkoortoq 31-mi** ersarissumik oqaatigineqarpoq, inatsisinut tunngasortaannut isumaliutigineqartunut inaarutaasumik aamma pituttorsimasumik inerniliinissaminut piginnaatitaaffeqarani, tamanna eqqartuussivimmi kisimi pisinnaasoq.

Siuliani allassimasut tunuliaqutaralugit inerniliunneqarsinnaavoq, naartunaveersaasersuisimanermut atatillugu suliamei nunat assigiinngitsut akornanni inatsisinut aamma inuit pisinnaatitaaffiitut tunngatillugu apeqqutini inuit pisinnaatitaaffiisa isiginissaannik piumasaqaateqarluni misissuinermi, nalunaarusiaq A-p periusaanik nalilersuinermi "ilisimatusarnermi malitassanik akuerisaasunik" naammassinnittoq.

Nalunaarusiaq B eqqarsaatigalugu pingaarnertut inerniliussaq tassaavoq, inatsisinut tunngasortai pingaarnersiorneqaratik tarnip pissusiitut tunngasut pingaarnersiorneqarsimasut. Qupperneq 3-mi siuleqummi oqaatigineqarpoq, "Qulaajaanermi matumani spiralilersuisimaneq pillugu suliamei

susoqarsimaneranik paasinninnerput pillugu allassimasoqarpoq... Aamma suliap kulturpsykologiip tungaanit qanoq sukumiinerusumik paasineqarsinnaanersoq". Tamanna nalunaarusiami immikkoortuni arlalinni erserpoq, matumani, kisianni tassunga killilernagu, ilanngullu: paasissutissanik misissueqqissaarneq akерliani oqaluttuat, tamannalu qanoq assigiinngitsunik inerneqalersitsinersoq; inatsisitigut aamma tarnip pissusiitigut ilumoortunik immikkoortitsineq; erseqqissunik inerniliisinnaaqqulluni erseqqissunik paasissutissaqarnissaanik pisariaqartitsineq; inatsisitigut naliliisoqassappat tamanna sioqqullugu suliani ataasiakkaani tamani paasissutissani paasinninnissamik aamma misissuinissamik pisariaqartitsineq; inuit pisinnaatitaaffiиник unioqqutitsisoqарnerанut naalagaaffiup akisussaaffia, Danmarkip aamma Kalaallit Nunaata akornanni атаqatigiinnermi isumaqatigiinngissutigineqartut eqqarsaatigineqarnissaat kiisalu danskit kalaallinut isumaliutigiinnagaat pillugit inerniliinissamut tunngavissiiisunik, nunat assigiinngitsut akornanni inatsisitigut aamma politikkikkut sinaakkutit attuumassuteqartut amerlasuut annikitsuinnarmik misissoqqissaarneqarsimanerat, misissoqqissaarneqarsimannginneralluunniit. Ilutigisaanik Kalaallit Nunaanni inuit pisinnaatitaaffiиник unioqqutitsinermi oqaluttuarisaanermi imaluunniit siornatigut misilittakkat aamma oqaluttuat annikitsuinnarmik isumalerneqarput, tassani misilittakkat, eqqaamasat, akuersineq, oqartussat aamma pissaaneq, nakorsat aamma nakorsiap akornanni атаqatigiinneq, tatiginninneq, nipangersimaneq, атаatsimut inuiaqatigiинni isummersorneq, kinguaariillu akornanni ingerlatitseqqinneq il.il. pillugit naalagaaffimmi oqartussaasut, pingaartumik nakorsat iliuusaat kiisalu piffissatigut aamma imarisaanik nassuiaatit pillugit inerniliussaq una ("iliuutsit ikitsuinnaat ajoqusiisut) tunngavigalugu. Isiginnittaatsit taakkua kapitalini assigiinngitsuni sammineqarput, matumani aamma kapitali **4-mi, 5-imi, 7-imi, 8-mi, 9-mi aamma 12-imi.**

Nalunaarusiaq B-mi immikkoortoq 12-imi nassuerutigineqarpoq, "1960-imit 2025 tikillugu pisimasuvinnik paasinninnissatsinnut paasissutissanik allanik saqqummertoqarumaartoq. *Taamaakkaluartoq pisimasuvinnut qaninngitsunik ilisimasat nutaat, misilittakkallu nutaat paasinninnernik, ilisimagisanillu nutaanik aamma pilersitsisinnaapput*". Nalunaarusiaq B-mi misissueqqissaarnerup kingunerі ananut, niviarsiaqqanullu killissamik qaangiiffigitittunut tassaasinnaapput misiartoqарneranik, allamut saasaarisoqарneranik, imarisaanik sakkukillisaaniartoqарneranik, naggataatigullu "illuatungerisap" misigisaanik nikaginnittoqарneranik (naak arnat, niviarsiaqqallu

oqaluttuaannik upperinnittoqartoq oqaatigineqaraluartoq) isumaqalerneq.

Siuliani allassimasut tunuliaqutaralugit inerniliunneqarsinnaavoq, naartunaveersaasersuisimanermut atatillugu suliامي nunat assigiinngitsut akornanni inatsisinut aamma inuit pisinnaatitaaffiinu tunngatillugu apeqqutini inuit pisinnaatitaaffiisa isiginissaannik piumasaqaateqarluni misissuinermi, nalunaarusiaq B-p periusaanik nalilersuinermi "ilisimatusarnermi malitassanik akuerisaasunik"
NAAMMASSINNINNGITSOQ. Kingunerlutsitsinermik paasinninnissaq aamma kinguaariit akornanni isummanik paasinninnissaq eqqarsaatigalugit, periuseq nalunaarusiami atorneqarsimasoq ilisimatusarnermut aamma pædagogiskimut naleqarpoq – kisianni piginnaatitsissut tassaasoq, nunap immikkoortortaanni aamma nunat assigiinngitsut akornanni inuit pisinnaatitaaffiinu tunngatillugu ileqqut, malittarisassallu akuerisaasut aallaavigalugit inuit pisinnaatitaaffiinik unioqqutitsinermut naalagaaffiup akisussaaffianik inatsisitigut misissueqqissaarnermik suliaqarnissaq imatut naammassinngilaa.

Apeqqut 2: Nalunaarusiami ataatsimi imaluunniit nalunaarusiani marluusuni periuseq atorneqartoq "ilisimatusarnermi malitassanik akuerisaasunik" naammassininngippat, malitassanik unioqqutitsinerup imaannaanngissusaa nalilersorneqassaaq, pitsaassutsimillu naliliinermi allanneqarluni.

Siuliani oqaatigineqartutut **nalunaarusiaq B-p periusianik** nalilersuineq malitassanik akuerisaasunik naammassininngilaq. Ilisimatusarnermi malitassanik akuerisaasunik qanoq annertutigisumik unioqqutitsisoqarneranik misissuisoqassappat, nalunaarusiamik 267-inik qupperneqartumik misissueqqissaartoqartariaqassaaq, tamannalu pitsaassutsimik naliliinissamut killilimmik piffissaliussa eqqarsaatigalugu pitsaassutsimik naliliinissap avataaniilluni. Tulliuttumi naatsumik misissueqqissaarneq, siuliani apeqqut 1-ip ataani immikkoortut ersarissarneqartut ilaannut ilaliivoq.

A) Oqaatsit isumaat pingaaruteqarput, misigisimasanillu nikaginninnissap imaluunniit annikitsuinnanngortitsinissap pinngitsoortinneqarnissaa siunertaralugu, inuit pisinnaatitaaffii aallaavigalugit periuseq eqqarsaatigalugu sukuiarneqartariaqarlutik. Nalunaarusiami immikkoortuni assigiinngitsuni sukuiaanerusinnaasut sukuiarneqarput. Assersuutigalugu oqaatsit "pinngitsaaliilluni, tatisinikkut

pinngitsaaliilluni, salluliorluni akuersisitseqqaarnaniluunniit suliaqarneq" **immikkoortoq 14**-imi imatut nassuiarneqarput... "Pinngitsaaliinermut tunngatillugu assigiinngitsunik sakkortussutsinik peqarnera oqaatsinit ersersinneqarpoq. Soorluttaaq akuersinermut tunngatillugu sakkortussutsit assigiinngitsuusinnaasut". Ilaatigut oqaatsinut, pissutsinut, misigisanut, eqqaamasanut, tatiginninnermut, inuiaqatigiinni ataatsimut isummersornernut, nipangiusimanernut, eqqartorneqartut ataqatigiinnerinut aamma kingunerlutsitsinerit kinguaariinnut sunniuteqarsinnaaneritut kulturip, misigisallu inuit eqqarsaataannut qanoq sunniuteqartarnerannik nassuiaatinut kapitali 12 assersuuterpassuaqarpoq. Kingunerlutsitsinernik paasinninnissaq aamma iliuuseqarfigineqarneri pillugit eqqartuinerni iluaqutaasunik, nassuiaatit taakku isiginnittaaseqalernissamut aqutissiuussipput, kisiannili *ilumut* killissamik qaangiisoqarneranik aalajangersaanissamut, taamaalillunilu inuit pisinnaatitaaffiunik unioqqutitsinermut naalagaaffiup akisussaafianik inatsisitigut isiginnittaatsinut imaanngitsoq tapertaasut.

B) **Immikkoortoq 18-imi aamma 19-imi** oqaatigineqarpoq, "...nunasiaataanerup nalaanut tunngasut, taassunallu allatigut kinguneri sammissallugit suliassarinnngilarput". Nunasiaataanerup eqqartorneqarnissaa, suliakkiissummi erseqqissumik piginnaatitaanngilaq. Kisiannili inuit pisinnaatitaaffiunik unioqqutitsineq pillugu misissuinissamik piginnaatitsissutip siunertaqarnera eqqarsaatigalugu, nunasiaataanerup nalaani oqartussanut aamma pissaanermut oqaluttuarisaanermi isiginnittaatsit, immikkoortitaasutut misigisimanerit, killissamik qaangiinerit aamma naligiinnginnerit kiisalu Kalaallit Nunaanni nalinginnaasumik innuttaasunut, pingaartumillu arnanut aamma nivarsiaqqanut sunniutaat patsisaallutik immikkut ilisimasaqarlutik suleqatigiit sunniutinik, kingunernillu taakkuninnga eqqarsaatiginninnissaannik pissutissaqartitsipput. Oqaluttuarisaanermut attuumassuteqanngitsumik periuseqarneq ajoqutinut annikillisitsisinnaavoq, soorluttaaq siornatigut, massakkullu killissamik qaangiiffigitinnertut misigineqarsimasunut naligiinnginnertut, immikkoortitsinertullu misigineqarnerat itigartinneqartut.

C) Naalagaaffimmi oqartussat tungaannit iliuutsit imaluunniit iliuuserineqanngitsut pillugit nassuiaaterpassuit, sukuiaanerpassuillu **nalunaarusiaq B**-miittuni assersuutit ilaanni, paasissutissanik nalunaarutigineqartunik toqqakkanik atuisoqarpassippoq, tamannalu allaaserinnittut naapertuilluarnerinut nalornilersitsisinnaalluni.

Assersuutigalugu **immikkoortoq 20**-mi oqaatigineqarpoq, nakorsap Rosenip misissuina suliareneqassanngitsoq, apeqqutini naartunaveersaasersuinerup ilaattut isigineqanngimmat. Oqaaseqaat taanna nalunaarusiaq A-mi paasissutissanut, oqaluttuarisaanermillu misissuinissamut innersuussummut akerliuvoq, matumani p-pillet spiralimut periarfissatut naartunaveersaatigineqarneri pillugit isumaa ilanngullugu (**immikkoortoq 212**). **Immikkoortoq 21**-mi oqaatigineqarpoq, 1968-imi akuerineqartutut spirali atorlugu naartunaveersaasiinermut tunngatillugu apeqqutit suliareneqassanngitsoq, "tassami tamanna Kalaallit Nunaanni qanoq annertutigisumik periarfissaallunilu nakorsanit atorneqarsimanersoq pillugu paasissutissanik peqanngimmat". Nalunaarusiaq A-mi (atuarneqarsinnaasut aallaavigalugit) paasissutissat pigineqartut paasinarsisippaat, spirali Danmarkimi oqartussanit pisortatigoortumik suli akuerineqanngitsoq spirali naartunaveersaasiinertut atorneqartoq. Taamaalilluni Danmarkimi arnanut sanilliullugu Kalaallit Nunaanni arnanut naartunaveersaasersuinerup assigniingitsunik periuseqarneq eqqarsaatigalugu, tamanna ersarinnerusumik misissorneqartariaqaraluarpoq.

D) Kalaallit Nunaannut atuuttumik 1975-imi inatsimmik allannguinerup **immikkoortoq 23** innersuussivoq, tassani kinguaassiorsinnaajunnaarsinneqartussaq nammineeqluni qinnuiginninnissammat. Allaaserinnittup oqaatigaa, Kalaallit Nunaanni kinguaassiorsinnaajunnaarsitsineq akerleriiffiuimanersoq ilisimanagu, taamaammallu apeqqut tamanna suliarinagu. Akerliliisimannginnerit *sulisaasiuppata* imaluunniit *inatsimmik malinnippata*, Danmarkip aamma Kalaallit Nunaata akornanni oqartussat akornanni pissaanillit, ilaqutariit akornanni suaassutsinut tunngasut, najukkami inuiaqatigiinnut, inuiaqatigiillu ataatsimut isigalugit, isumaginninnermi kulturikkullu isiginnittaatsit oqaaseqannginnermik kinguneqarsinnaasut, akerliinissamut periarfissaatitaasut – inatsisitigut aamma inatsisitiguunngitsoq – ilisimasat aamma paasissutissat aappaanit pigineqanngitsut kiisalu taamatut akerliliissuteqarnissamut akissaqarneq isiginiarneqassapput.

E) Misissuinerup inatsimmut tunngasortai pillugit piginnaatitsissummut nalunaarusiaq naammanngitsumik, annikitsuinnarmillu pullaveqarpoq. **Immikkoortoq 24**-mi assersuutigalugu oqaatigineqarpoq, allaaserinnittut Kulturikkut inuiannik

toqoraaneq pillugu apeqqut sulirinngikkaat, "nunani tamalaani inatsisini akuerineqanngimmata, taamaammat aamma suliassanut allattorsimaffiup avataaniipput". Taassuma saniatigut immikkoortoq 692-imi "pissaanermik atuineq", inuiannik toqoraannginnissamut nunani tamalaani isumaqatigiissutip atornissanut tunngaviusoq kukkusumik innersuussutigineqarpoq. Inuiannik toqoraaneq pillugu, matumani nunat assigiinngitsut akornanni inatsimmi sanioqqunneqarsinnaanngitsumik periaasiunera, inuiannillu toqoraannginnissamik isumaqatigiissut 1948-meersumi allassimanera ilanngullugu, Nalunaarusiaq A erseqqissumik, assigiinngisitaartumillu kapitaleqarpoq. Inuiannik toqoraaneq nunami namminermit, inuiaassutsikkut, amqip qalipaataatigut imaluunniit upperisakkut ataatsimooqatigiinni tamakkiisumik imaluunniit ilaannakortumik aseruinnissaq siunertaralugu iliuuserineqartutut nassuiarneqarpoq – matumani ataatsimooqatigiinni erninissat pinngitsoortinneqarnissaannik siunertaqarlutik iliuutsinik atuutsilersitsineq ilanngullugu. Inuit pisinnaatitaaffiinnik unioqqutitsinermut aamma naalagaaffiup akisussaaffianut tunngatillugu apeqqummut tunngavissiillutik sinaakkutinut atuuttunut erseqqissumik imaluunniit tamat isiginnittumik periaaseqarnermut eqqumaffiginninnginnermut imaluunniit annikitsuinnarmik eqqumaffiginninnermut, immikkoortoq 24-mi isiginnittaaseq assersuutissaannaavoq ataaseq. Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissut aamma Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussiviup suleriaasia malillugu pisinnaatitaaffinnut, pisussaaffinnullu nalunaarusiaq ukkatarinnippoq. Naalagaaffiit akornanni isumaqatigiissutit taamak ittut Danmarkimi akuutinneqannginnerat patsisaalluni, Inuit pisinnaatitaaffiinnut nunat assigiinngitsut akornanni aalajangersakkat pituttorsimanngitsut atorneqanngillat. Oqaatigineqarpoq (eqqortumik), inuit pisinnaatitaaffiinnik unioqqutitsillutik suliat aalajangersakkani taamak ittuni pisinnaatitaaffinnik, pisussaaffinnullu aallaaveqartut, Danmarkimi nunami eqqartuussivinnut suliassanngortinneqarsinnaanngitsut. Taamaakkaluartoq nunat assigiinngitsut akornanni isumaqatigiissummi naalagaaffik isumaqatigiissusioqataappat, malitsigisaanik pisussaaffiit nalunaarusiami isiginiarneqanngillat. Inuit pisinnaatitaaffiinnut nunat assigiinngitsut akornanni suli eqqartuussiveqanngilaq, kisiannili isumaqatigiissutit tamarmik nakkutigininnissamik malitseqarput, inuillu pisinnaatitaaffiinnik unioqqutitsinerit ilaannut atatillugu Danmarki

misissuiffigineqarnikuulluni, tamannalu isumaqatigiissusiortut nalunaarusiaanni allassimalluni. Nunat assigiinngitsut akornanneerlutik "malittarisassat inatsisitigut pituttorsimanngitsut" nalunaarutaappata, matumani aamma nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit FN-ip nalunaarutaa, isumaqatigiissusiorfinnit oqaaseqaatit imaluunniit innersuussutit nalinginnaasut imaluunniit immikkut suleriaatsit pillugit FN-ip nalunaarusiai ilanngullugit, matumani aamma pingaartumik nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit immikkut nalunaarusiortartup nalunaarusiaa ilanngullugu pillugit, kukkusunik isiginnittaaseqartoq allaaserinnittut aamma oqaatigaat. Malittarisassat inatsisitigut pituttorsimanngitsut iluini taakkua, inatsisitigut malittarisassat aamma periaatsit sukuiarnissaat pillugu ilitersuummi pingaaruteqarput, isumaqatigiissutinilu attuumassuteqartuni ilaareerlutik pisinnaatitaaffinni aamma pisussaaffinni erserlutik. Taamaalilluni naligiissitaaneq, immikkoortitsinnginneq, naalagaaffiullu akisussaaffii FN-ip inuit pisinnaatitaaffiitut isumaqatigiissutaanni ersittut pillugit isiginnittaatsit "malittarisassat inatsisitigut pituttorsimanngitsut" ilaatigut nukittorsarpai.

- F) Apeqquterpaaluit nassuiarnissaannut tarnip pissusiinut tunngavilersuutininik atuisoqaraluartoq, inuit pisinnaatitaaffiitut malitassat atuuttut inatsisinut tunngatillugu misissoqqissaarnerat eqqarsaatigalugu sulii amigaateqassaaq, tamannalu aalajangersimasumut illuinnarsiornerut paasinninnermut tapertaasinnaalluni. Assersuutigalugu spiralilersuisimaneq pillugu suliaq kulturip, misigisallu inuit eqqarsaataannut qanoq sunniuteqartarnerannik **kapitali 12-imi, immikkoortoq 9.7-imi** pingaarnertut naliliinerup annertusivaa una, "isummat qanoq ilusilerneqartarnerinut aamma allanngujaatsinneqartarnerinut assersuutitut paasineqarsinnaavoq, tassani inuit ataasiakkaat misigisaat, oqaluttuarisaanermi sukuaanerit, ataatsimullu misigissutsit ingiaqatigiiginnaratik, piffissalli ingerlanerani imminnut ilusilersorlutik" (**immikkoortoq 995**). Naggataatigut **immikkoortoq 1006-imi** inerniliunneqarpoq, "inuiatigiinni ataqatigiimmik aaqqissussisimanermut imaluunniit ataatsimut killissamik qaangiisimanermut, pisunik aallaavilimmik isumaqarnermut uppersaateqanngitsoq". Immikkoortoq 1007-imi taamaassorineqartoq tassaavoq, nalunaarusiaq "Spiralilersuisimaneq pillugu suliaq tamaat isigalugu paasinninnissamut kapitali tapersiivoq, tassani misigisat katitigaanerat inatsisitigut uppersaatinut taarsiunnagit akuerineqarsinnaallutik, uppersaataillu killegarnerat...".

Apeqqut 3: 2024-mi decembarip aappaani suliassap nassuiaataani allassimasutut suliassat nassuiaataat immikkoortut 1-7, nalunaarusiat tamarmik naammattumik akineraat nalilersoruk. Nalilersuineq pitsaassutikkut naliliinermi tunngavilersorneqassaaq.

Nalunaarusiaq B pillugu pitsaassutsimik naliliinermi siuliani apeqqutitut 1-imut aamma 2-mut akissutit paasinarsisippaat, immikkut ilisimasallit suliaanni suliniut pillugu allaatiginninnermi apeqqutit taaneqartut tamaasa nalunaarusiap taassumap naammattumik akissuteqarfiginngikkai. Suliniut pillugu allaatiginninnermi apeqqutitut 1-imut, 2-mut, 3-mut, 4-mut aamma 6-imut tarnip pissusiinut tunngatillugu periuseqarnerunerup ersarissarneqarnera ernumanermut patsisaanerpaavoq, taassumallu malitsigisaanik misissueqqissaarnermi inatsisinut isiginninnermut tamanna sunniuteqarluni. Apeqqut 5 aamma 7, nalunaarusiap kapitali 12-iani peqqissaarullugit suliarineqarput (aalajangersimasumik isiginnittaaseqarluni). Taamatut isumaqarneq, inuit pisinnaatitaaffiinik unioqqutitsineq pillugu nalunaarusiamik matuminnga allaaserinnittut nassuiaataat, isumaallu pillugit kulturit assigiinngitsut akornanni oqaloqatigiinnissamut periarfissiivoq.

Pitsaassutsimik naliliinermi apeqqut 1-imut akissuteqarnermi allassimasutut, matumani aamma piginnaatitsissummi apeqqutit 1-7-ip akinerini **nalunaarusiaq A** annertuumik, assigiinngitsunik, oqimaaqatigiilluinnartunillu inerniliussaqqarpoq. Nalunaarusiaq inuit pisinnaatitaaffiinik aallaaveqqarpoq, misissuineruillu assingusuni killissamik qaangiinerit uppersarneqarnissaanni, naalagaaffiillu akisussaaffiisa aalajangerniarnerini killiliussat, sakkussallu akuerisaasut nalinginnaasumik atorineqartartut atorlugit. Pisinnaatitaaffiit taakkua ataqpineqarnissaannut, illersorneqarnissaannut, naammassineqarnissaannullu naalagaaffiit pisussaaffiitut tunngaviit, ileqqut, malittarisassallu tunngaviusut europami nunap immikkoortortaanni aamma nunat assigiinngitsut akornanni FN-ip isumaqaitgiissutaasigut, nalinginnaasumik oqaaseqaatitigut aamma

innersuussutitigut, arlaannaannulluunniit attuumassuteqaranik ilisimatuut misissuillutik nalunaarusiaasigut kiisalu inatsisilerinikkut misissorneqartarput. Nunat assigiinngitsu takornanni isumaqatigiissutitigut pisinnaatitaaffiit, pisussaaffiillu nunap inatsisaanni ilaatinneqanngimmata, Danmarkimi pisinnaatitaaffinnut aamma pisussaaffinnut taakkununga atatillugu eqqunngitsuliorfigineqarsimanerup inatsisitigut akuersaarnissaannut unammillernartut nalunaarusiap miserratiginngilai. Taamaalilluni danskinut, kalaallinullu inuttut pisinnaatitaaffimminnik killissamik qaangiiffigitissimasunut akisussaaffimmik inissiinissap qulakkeerneqarnissaa inuit pisinnaatitaaffiinnut tunngatillugu europami nunap immikkoortortaasa akisussaaffigaat, apeqqutillu misissuinermit sammineqartut pillugit eqqartuusseriaaseq killeqartoq maluginiarneqarpoq. Immikkut ilisimasaqarlutik suleqatigiit piginnaatitaaffiannut tunngatillugu apeqqummut akissutitut, nunap arnartaannut tunngatillugu pisinnaatitaaffiit, inuiannillu toqoraaneq pillugu apeqqut nalunaarusiaq ilaatigut annertuumik tamat isiginnissuteqalersitsivoq. Misissuutip akuerisaasup "upperinissaanut tunngavik naammattoq..." atorlugu inaarutaasumik inerniliissutit **immikkoortoq 323-mit, tassanngaanniillu** erseqqissaatigineqarput.

Killissat misissuinermit nalaanneqartut **nalunaarusiaq A-mi** misserratigineqanngitsuunngillat, tassani piffissaq, isumalluutit, paasissutissanik pissarsisinnaaneq, oqaluttuarisaanermik misissuinermit nalunaarusiamik atuinngitsuuisinnaaneq imaluunniit kulturikkut kingornussaq sulit kalaallit arnartaasa, niviarsiarartaasa, ilaqutariit aamma inuiaqatigiit pisinnaatitaaffiinnut aamma naligiissitaanerinit aamma immikkoortitsinnginnermut sulit sunniuteqartoq pineqartillugu. Ataasiakkaanut tunngatillugu eqqartuussisutigit akisussaaffiliiniarneq suliaasaanngimmat nalunaarusiap miserratiginngilaa – kisiannili naartunaveersaasersuisimanermut atatillugu inuit pisinnaatitaaffiinnik unioqqutitisneq qulaajassallugu aamma uppersarsassallugu, nunallu immikkoortortaanni aamma nunat assigiinngitsut akornanni inatsisit aamma politikkit tunngavigalugit naalagaaffik pisuutissallugu akisussaaffigaa. Inerniliineq, siunissarlu pillugit **kapitali 5**, pisinnaatitaaffiit aallaavigalugit periuseqarneq ikiorsiullugu ingerlariaqqinnissamut periarfissat pillugit, killissamillu qaangiinerit ataasiakkaanut aamma ataatsimut kinguneqartut iliuuseqarfiginissaannut inuit pisinnaatitaaffii aallaavigalugit killissaliinissamut paasissutissaqarpoq, innersuussutitaqarpoq, misissuinermtaqarlunilu. Naalagaaffiup akisussaaffia immikkoortoq 370-imi nalunaarusiap

erseqqissarpaa: "... naak peqqinnissaqarfimmi allaffissornikkut akisussaaffik Naalakkersuisunit akisussaaffigilersimaneqaraluartoq, nunat assigiinngitsut akornanni inatsit malillugu inuit pisinnaatitaaffiitut akisussaaffik suli Danmarkimiippoq...".

Inerniliineq

Nalunaarusiat A-p aamma B-p pitsaassusiinik naliliinermut matumunnga tunngatillugu inaarutaasumik inerniliineq tassaavoq, nalunaarusiat marluullutik assigiinngitsunik siunertaqaralarlutik naleqarmata. Naartunaveersaatinik atuisitsineq pillugu suliame inuit pisinnaatitaaffii pillugit isiginniffiit pillugit immikkut ilisimasalinnit misissuineq Kalaallit Nunaanni naalakkersuisut aallartitaat, oqaluttuarisaanermik misissuinermit inuit pisinnaatitaaffii aallaavigalugit misissueqqissaarnissaq pillugu erseqqissumik piginnaatitsinngitsumut pisariaqartumik malitseqartitsineruvoq. Inuit pisinnaatitaaffiinik unioqqutitsinerup paasineqarnissaa, nunat assigiinngitsut akornanni inatsisit aamma politikkit atuuttut, nunap inoqqaavisa nalinginnaasumik pisinnaatitaaffiitut, pingaartumillu arnat aamma nivarsiaqqat pisinnaatitaaffiitut pissutsit aalaajngersimasut kiisalu naalagaaffiup akisussaaffianik pisuutitsineq eqqarsaatigalugit Kalaallit Nunaanni naalakkersuisut pisariaqartitsinerat nalunaarusiaq A-p naammassivaa.

Taassuma saniatigut danskit naalagaaffiata inatsisaannik, politikkiinik, suleriaasiinik, suliffeqarfiinik, sulisuinillu inuit toqqaannartumik eqqugaasut oqaloqatiginissaannut, eqqartueqatiginissaannullu **nalunaarusiaq B**-mi nassuiaatit aamma inerniliinerit periarfissiipput. Spiralilersuisimanermut atatillugu suleriaatsinut 1992-p kingorna ingerlaqqittunut atatillugu politikkit aamma suleriaatsit kingorngunneqarsimasut Kalaallit Nunaanni oqartussat eqqarsaatigisariaqarpaat – matumani aamma danskit nakorsaasa kalaallit arnartaannik aamma nivarsiarartaannik taamaattussaannartut immaq suli isiginninnerat ilanngullugu.